

Доклад

Тема: Оџону кыра сааһыттан төрүт үтүө үгэртэргэ олоџуран иитии.

Докладчик: Антонова Акулина Павловна

Кирири тыл

Ханнык баџарар омул бэйэтин төрүт культулатыгар тирэџирэн омул быһыытынан сайдар. Биһиги - сахалар олус киэн историялаах, туспа итэџэллээх, үгэстэрдээх, сиэрдээх-майгылаах муударай норуот буолабыт. Оџо кыра эрдэџиттэн төрөөбүт норуотун культулатын, үгэстэрин билэ улаатыахтаах. Кырачаан киһи төрөөбүт төрүт буоруттан силис тардан, норуотун тылын-өһүн барџа баайын, өбүгэтин үтүө үгэһин этигэр-хааныгар инэринэн, амарах сүрэџин, мындыр өйүн, уран тарбаџын утумнаан, сахалыы куттаах-сүрдээх дьоһуннаах киһи буола улаатара иитиититтэн тутулуктаах. Киһи аймах, хамсыыр-харамай айылџаны кытта быстыспат ситимнээх, ол иһин оџо айылџаны харыстыбыт, таптыбыт, киниэхэ сүгүрүйэбит диэн бигэтик өйдөөн улаатыахтаах. Өбүгэ үтүө үгэстэриттэн туораабакка чэгиэн-чэбдик туруктаах, үтүө майгылаах, киэн холку санаалаах, сиэр-майгы, өй-санаа өттүнэн киэн билиилээх-көрүүлээх үтүө киһи буола улаатарыгар үлэ барыахтаах.

Өбүгэлэрбит үтүө үгэстэрин сөргүтэн, норуоттарын таптыыр, киэн туттар дьону иитэр сорук туруоруноуохтаахпыт. Мин 2015-2016с улахан бөлөххө, онтон 2017-2019сс кыра бөлөххө, 2020-2022сс «Оџону кыра сааһыттан төрүт үтүө үгэстэригэр олоџуран иитии» диэн бырайыагынан үлэлээбитим. Бу бырайыагы сыллааџы улэбитин кытта дьүөрэлээн ыппытым.

Балаџан ыйыгар бастаан айылџаны кытта билсэбит. Айылџаџа тахсан харыйа туораахтарын, хатын уонна талах сэбирдэхтэрин хомуйабыт. Бу хомуйбуштун араас оноһуктарга туттабыт. Айылџаџа сылдьан хас биирдии киһи айылџаџа харыстабыллаахтык сыһыаннаһахтааџын, киһи олоџо-дьаһаџа Ийэ Айылџа чөл уонна чэбдик буоларыттан быһаччы тутулуктааџын туһунан кэпсэтэбит. Бу ыйга «Көмүс күһүн» аралдьыйыы ытабыт, «Мин айылџаџа» диэн фотовыставка, «Күһүннү киһи күлбүтүнэн» диэн оџуруот астарыттан араас оригинальнай бүлүүдэлэри, оноһуктары төрөптүт оџотунаан астаан аџалан кэпсииллэр-көрдөрөллөр.

Алтынныы ыйга Айыы киһитэ кыраны-кырдыаџаһы атаџастыа-баттыа суохтааџын туһунан кэпсэтэбит. Аџам саастаахтарга убаастабыллаах сыһыаны инэрэбит. Кырдыаџас ветеран улэһиттэрбитигэр эџэрдэ открыткалары оноробут.

Сэтинныы ыйга Баай Байанай, булт-алт туһунан бэсиэдэлэр буолаллар. Булчут бултуу тахсарыгар сиэрин-туомун кэпсэтэбит. «Баай Байанай» диэн

аралдыйы ытабыт. Ону сэргэ патриотическай өйгө-санааҕа иитэн сомоҕолоһуу күнүн ытабыт. «Россия – биниги эн оҕолоробут» диэн аралдыйы ытабыт.

Ахсынны ыйга киһи киһиэхэ сыһыанын туһунан кэпсэтии ытабыт. Олонхо истэбит, олонхо геройдарын быһыыларын-майгыларын ырытабыт. Сана дьылга бэлэмнэнэн остуоруйа туруорабыт, остуоруйа геройдарын быһыыларын-майгыларын ырытабыт. Группабытын оҕолор, төрөппүттэр уонна үлэһиттэр буолан араас оноһуктары онорон киэргэтэбит.

Тохсуннуу ыйга сирдээҕи иччилэртэн сахаларга олус ытыктанар Аал Уот иччитэ Аан Уххан Хатан Тэмиэрийэ туһунан кэпсибит. «Сахалыы остуол оонньуулар» диэн аралдыйылары ытабыт. «Өбүгэлэрбит иһиттэрэ-хомуостара», «Өбүгэлэрбит оонньуурдара» диэн выставкалары тэрийэбит.

Олуннуу ыйга сахалыы танас, оһуор –бичик туһунан кэпсибит. «Ийэ тыл сурук-бичик күнэ» диэн аралдыйы ытабыт, онно бары сахалыы таннан мустабыт, оһуохайдыбыт. Норуот эмчитэ Алиса Михайловна сылын аайы кэлэн Аал Уот иччитин аһатар, оҕолору арчылыыр, алгыс тыла этэр.

Кулун тутарга сахалар былыр-былыргыттан ытыктыыр сүөһүтун – сылгы киһиэхэ туһатын туһунан кэпсибит. Сизэл оноһуктары көрүү-билсии буолар. Күрүө Дьөһөгөй Тойон сылгы сүөһүнү араначчылыыр, уолаттар танаралара диэн өйдөбүлү биэрэбит.

Муус устарга эмтээх оттор тустарынан норуот эмчитэ Алиса Михайловна кэлэн кэпсээбитэ, билиһиннэрбитэ-көрдөрбүтэ. Мээнэ оту-маһы үргээһин, алдыаты туһунан сэрэтии улэ ытыллар.

Бам ыйыгар Ала Мылахсын Хотун туһунан билсигиннэрии улэтэ барбыта. Ала Мылахсын Хотун ынах сүөһү ууһурун көрөр-истэр, орто дойдуга уйгуну-быйаны аҕалар, кыргыттар танаралара. Үрүн астар киһиэхэ туһаларын туһунан кэпсибит. «Үрүн ас – чөл олох төрдө» диэн аралдыйы буолар.

Бэс ыйыгар салама диэн дьолу, уйгуну-быйаны тардар быа диэн өйдөбүлү биэрэбит.

Бу сылы быһа буолар аралдыйыларга, выставкаларга төрөппүттэр көмөлөрө, кыттыылары элбэх. Ол курдук Ийэ тыл, сурук-бичик күнүгэр төрөппүттэр оҕолоругар сахалыы авангарднай танас тикпиттэрэ. Хас биирдии оҕо танаһа сахалыы ыйдар ааттарыгар сөп түбэхэр этэ. “Саха сириг үүнээйилэр”, “Саха сириг кыыллара”, “Сахалыы оһуордар”, “Сахалыы оонньуулар”, “Сахалыы танастар2 диэн лэпбуктары онорбуттара. Онон төрөппүттэрбитигэр махталбыт улахан. Төрөппүт иитээччини кытта ыкса, бииргэ үлэлээтэбинэ оҕо сайдар, билиитэ кэниир, дьону кытта уопсай тылы түргэнник булар.

